

Практическое значение.

Применение междисциплинарного подхода позволяет:

1. Улучшить диагностику и прогнозирование развития детей с нарушениями слуха.
2. Оптимизировать методы обучения и коррекции.
3. Повысить профессиональный уровень педагогов и специалистов.

4. Создать условия для полноценной интеграции детей в общество.

Заключение. Дошкольная сурдопедагогика, основанная на междисциплинарном подходе, позволяет обеспечить эффективное обучение и социализацию детей с нарушениями слуха. Комплексная работа специалистов различных областей помогает раскрыть потенциал каждого ребенка, способствуя их успешной интеграции в общество и развитию всех сторон личности.

Литература

1. Карпова Г. А. К 26 Основы сурдопедагогике [Текст] : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Г.А.Карпова. – Екатеринбург : Издатель Калинина Г.П., 2008. – 354 с. – ISBN 978-5-901487-46-4
2. Головчиц Л.А. Дошкольная сурдопедагогика: Воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. –С. 304. – (Коррекционная педагогика)
3. Сурдопедагогика : учебник для студ. высш. пед. учеб. С90 заведений / [И.Г. Багрова и др.] ; под ред. Е.Г. Речицкой. – М.: Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2004. –С. 655. (Коррекционная педагогика). ISBN 5-691-01320-3.
4. Обучение, воспитание и развитие детей с нарушениями слуха. Часть Основы сурдопедагогике: Учебное пособие. / Сост. Е.Н.Горина, О.В.Соловьева, О.И.Суслова – Саратов: ИЦ «Наука», 2019. –С. 91.

РЕЗЮМЕ. Мактабгача таълим муассасаси-бу кенг камровли ёндашувни таълим киладиган кўп қиррали ва фанлараро соҳадир. Тиббиёт, психология, тилшунослик ва педагогика билан боғлиқлик эшитиш қобилияти чеklangан болалар учун самарали таълим муҳитини яратишга имкон беради.

РЕЗЮМЕ. Дошкольная сурдопедагогика – это многогранная и междисциплинарная область, которая требует комплексного подхода. Связь с медициной, психологией, лингвистикой и педагогикой позволяет создать эффективную образовательную среду для детей с нарушениями слуха.

SUMMARY. Preschool sign language teaching is a multifaceted and interdisciplinary field that requires an integrated approach. The connection with medicine, psychology, linguistics and pedagogy makes it possible to create an effective educational environment for children with hearing impairments.

JISMONIY SIFATLARNI TARBIYALASHDA HARAKATLI O'YINLARDAN FOYDALANISH XUSUSIYATLARI

E.Saparbaev – assistent o'qituvchi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: milliy o'yinlar, jismoniy tarbiya, o'yinlar, jismoniy rivojlanish, ko'nikma, o'qituvchi.

Ключевые слова: национальные игры, физическое воспитание, игры, физическое развитие, навыки, преподаватель.

Key words: folk games, physical education, games, physical development, skill, teacher.

Kirish. Olimlar sportga inson jismoniy faoliyatini tarbiyalovchi vosita deb qaraydilar. Bu ta'rif to'liq asoslangan. Shunday ekan, harakatli o'yinlardan sport turi sifatida, jismoniy imkoniyatni namoyon qilish zaruriyati bilan bog'liq, pedagogik maqsadda foydalaniladi. Shuning uchun sport amaliyotida o'yinlar ko'pincha harakat malakalarini tarbiyalash va takomillashtirishda qo'llaniladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, harakatli o'yinlar va sport kishi organizmini rivojlantirib qolmay, balki uni shaxs sifatida shakllantirishga ham ta'sir ko'rsatadi. Ma'lumki, o'yin faoliyati sport sifatida nafaqat fiziologik, balki ruhiy jarayon sifatida ham ta'riflanadi. O'yinda hulqning emotsional modelini tashkil etish mumkin. Sport kishini tarbiyalash xususiyatiga ham ega.

Mashg'ulot jarayonini jadallashtirish bilan bog'liq o'yinlar sport tayyorgarligini oshirish vositasi sifatida tobora muhim o'rin egallab bormoqda. Mustaqil malakalarni hosil qilish uchun zarur katta jismoniy yuklama va ko'p marta takrorlash yuksak ongli, mehnatsevar shaxslar qiziqishining pasaytirib,

charchash, o'ziga xos psixologik «tormozlanish» keltirib chiqaradi. Ishning bir xilda bajarilishi bu organizmning tabiiy reaksiyasidir. O'yin sportchilar diqqatini faollashtirib, emotsional holatini oshiradi, ish qobiliyatini tiklashga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Keyinchalik ularning funktsional holati yuksalishi tufayli, turli mushak guruhlarida qo'zg'alish va tormozlanish yuz berib, o'zaro induksiya hodisalari bilan bog'liq «faol dam olish», kuchli taassurot olinadi.

Sport tayyorgarligida harakatli o'yinlar qo'llashning samarasi va maqsadga muvofiqligi zamonaviy amaliyotda tasdiqlanib, ilmiy-nazariy asosga ega. O'yin faoliyati nafaqat bola, balki katta kishilarni ham tabiiy ravishda va o'yinning o'z tabiati sababli o'ziga jalb qiladi. Xuddi shunday o'yinga intilish (sport, harakatli) organizmni chiniqtirishda odam sezgisi (intuitsiya) bilan bog'liq [1].

Muhimi, o'yin yenirovka jarayoniga yordamchi, qo'shimcha mashq sifatida qo'shiladi. Harakatli o'yinlar zamonaviy maktab jismoniy tarbiya dasturida nafaqat yoshga mos ravishda, balki turmush tarziga

bog'liq ravishda ham taqsimlanadi. Bu esa o'yinning sport amaliyotiga yaqinlashishidan dalolat berib, boshqa bo'limlarda yozilganidek, ushbu bobda ham ifoda etish imkonini beradi.

Harakat faoliyatini kompleks takomillashtirish metodi o'ziga xos xususiyatlarga ega. U shunday sifatlar, epchillik, yo'nalish olish, mustaqillik tashabbuskorlikni takomillashtirishga yordam berib, bularsiz sport faoliyatini tasavvur etib bo'lmaydi. Shunga qaramay, o'yin tanlab olingan harakat sifatlaridan birini takomillashtirishga yo'naltirilgan harakatlarni o'ziga olib, ularga umumiy jismoniy ta'sir etuvchi mashq sifatida qaralishi kerak. Shuning uchun biron-bir ham harakatli o'yin birgina sifatni rivojlantirish vositasi bo'lib xizmat qilishi mumkin emas. Qoida bo'yicha, kuch bilan kurashish elementi yordamida chidamlilik va epchillik rivojlantiriladi. Ushbu elementsiz yakka kurashni tasavvur eta olmaymiz. Masalan, "Poygaga ot" o'yini. Bu o'yinda maydonda ko'proq qolish maqsadida onaboshidan qochib yuradilar.

Tahlil va natijalar.

Kuchni tarbiyalash. Murabbiy shunday o'yinlarni tanlashi kerakki, ular kerakli mushak guruhlari ta'sir ko'rsatib, ularni maxsus mashqlarsiz bo'sh rivojlantiriladi. Gimnast uchun qo'l kuchli, gavda baqquvat, balandga sakrash uchun oyoqlar kuchli bo'lishi kerak. Agar "juft-juft bo'lib tortish" o'yini istalgan sport turi bo'yicha mashg'ulotlar uchun to'g'ri kelsa, "Poyga ot" o'yini gimnastlarga nisbatan yengil atletikachilarga yaqin. "Zambil g'altaklar" estafetasi qo'lda tayanib harakatlanuvchilar, "Joyni o'zgar-tirish" o'yini oddiy yuguruvchilarga emas, balki chang'ichilarga mos keladi.

Kuchni rivojlantirishga yordam beruvchi ba'zi o'yinlarda shug'ullanuvchilar o'z vaznini og'irlashtirish orqali raqib qarshiligini yengib o'tadi. Bunday o'yinlarda buyumlar (to'ldirma to'p, gantel, skameyka va sh.k) yoki sherikdan foydalaniladi. O'zining og'irligini yengib o'tishda talab etilgan o'yinni o'tkazish uchun gimnastika devori, brus, vertikal arqondan foydalaniladi. Bunday o'yinlarda orqaga tayanib, sakrash siljish bilan bog'liq jihozlar talab qilinmaydi. Suvda, qumda yugurish bilan estafeta va o'yinlar o'tkazish ham foyda beradi.

Bu o'yinlardan aksariyati (tortilish, qo'lni bukish va yozish; to'ldirma to'pni uloqtirish bilan estafetar) kuch tayyorgarligi o'zgarishini karakterlovchi nazorat mashqlari (testlar) ko'rinishida o'tkaziladi. Shunga o'xshash sinovlarga emotsional tus berish o'yin qatnashchilarini shaxsida qanday bo'lsa va xuddi komanda bo'lib g'alabaga erishish uchun maksimal kuchlanish namoyon qiladi.

Agar muntazam ravishda takrorlanadigan izometrik mashqlar o'smirlarda qaddi-qomatda nuqson keltirib chiqarishi mumkin (tayanch harakat apparatining nafisligi bilan bog'liq), bunday o'yinlar, kompleks ta'sir ko'rsata oladigan, shunday natijalardan qochishga imkon beradi.

Uni teskarisi, ayrim o'yinlar shug'ullanuvchilarga

("joyni almashish", "Zambil g'altaklar musobaqasi") korregirat qilishga ta'sir ko'rsatadi.

O'yinda boshlovchilarga katta hajmdagi va og'ir mashqlar berish mumkin emas. Emotsional ko'tarinkilik ularning yetarli bo'lmagan jismoniy tayyorgarligi o'rnini bosa olmaydi. Kuchni tarbiyalashga yo'naltirilgan o'yinlar (o'quv qo'llanmasida keltirilganlari): "Xo'rozlar jangi", "Doira ichiga tort", "Kim kuchli", "Doiradan tortib chiqar", "Joy almashish", "Elkada kurashish" va boshqalar [2].

Tezlikni tarbiyalash. Bu sifat ayniqsa o'yin jarayonida yaxshi rivojlanib, gavdaning siljish tezligi yoki uni fazodan qismini va vaqt birligida bajariladigan harakat son yoki miqdori, mustaqil qisqarish tezligi va signalga javob reaksiyasi shunday tezlikni asosiy ko'rsatkichlari bilan birga qo'shib olib boriladi. Buni murakkab bo'lmagan – "Raqibni chaqirish", "Kun va tun", "Kim tezroq" estafetalar, "Yiqilayotgan tayyoqcha", "Hujum" kabi o'yin – estafetar misolida kuzatishimiz mumkin. Modomiki tezlikni rivojlantirish uchun beriladigan mashq iloji boricha tez yoki o'shanga yaqinroq me'yorda, bajariladi, uni ikki tomon faol musobaqalashishi bilan o'yinini xarakteri bo'yicha mos kelishi kerak: "Ovchilar va o'rdaklar", "To'p uchun kurash", "To'pni tutib olish", "Chavandozlar", "To'p o'rtadagiga" va sh.k tezlikni tarbiyalashda, bu esa harakatlanayotgan ob'ektni reaksiyasini talab qiladigan o'yinlar muvaffaqiyatli qo'llaniladi, ya'ni muhimi yakka kurashda va sport o'yinlarida.

O'yinda tezlikni rivojlantirish uchun beriladigan mashqlar xarakteri bo'yicha ham xilma-xil bo'ladi. O'yindan joy olgan mashq harakatlari yoki tanlangan tayyor o'yinlar mushaklarning qisqarish tezligi va harakat shakli bo'yicha tanlab olingan sport turiga xos bo'lgan harakatlantiruvchi harakatga imkon boricha yaqinroq bo'lishi kerak. Tezlikni rivojlantirish uchun kuchlanish mashqlaridan keng foydalaniladi, shuning uchun tezkorlik-kuchlanish xarakteridagi mashqlar bilan beriladigan o'yinlar bu vazifani hal etishga yordam beradi. Asab tizimini optimal qo'zg'atishda tezlikni qo'zg'atuvchilar ko'proq samara beradigan, tezkorlik sifatiga yordam beradigan o'yinlarni charchash kelib chiqmasidan avval mashg'ulot darsi boshida o'tkazish tavsiya qilinadi.

Epchillikni tarbiyalash. Epchillikning dastlabki sharti – harakatni va koordinatsiyani birgalikda o'rganishdan iborat. Turli-tuman harakatli o'yinlar harakatni tez va aniq bajarilishi, muvozanat saqlash va koordinatsiya rivoji uchun tanlab olingan sport turidagi muvaffaqiyatni belgilab, epchillikni tarbiyalash uchun mustahkam asos yaratadi.

Epchillikni yuksak darajada rivojlantirish ayniqsa sport turlarida zarurki, u yerda harakat, xarakterga ega mashqni bajarish sharoiti hamma vaqt o'zgaradi. O'yinda bu belgilar aynan o'ziga xos faoliyat turi sifatida bo'ladi. Shuning uchun ko'pchilik harakatli o'yinlar epchillikni namoyon bo'lishi bilan bog'liq. O'yinda "Mushak kuchlanish sezgisi", "Sezgi

bo'shligi", "Sezgi vaqti" takomillashadi. Bunday o'yinlar jarayonida turli analizatorlar funktsiyasi takomillashib, ulardan harakatni (epchillik bilan) to'g'ri, aniq va o'z vaqtida bajarishga xizmat qiladi.

Epchillikni rivojlantirishga yo'naltirilgan o'yinlar, ya'ni mushaklar zo'riqishiga aniq va noziklikni talab qiluvchi mashqlarni bajarish bilan bog'liq, shuning uchun o'yinni takrorlashda biroz dam olish, oldingi yuklamalardan charchash asoratlari qolmaganida, o'yinni bolalar o'zlari o'tkazadi.

Chidamlilikni tarbiyalash. Chidamlilik o'yinda statik holatda emas, balki dinamik sharoitda, zo'riqish va bo'shshish almashinishida namoyon bo'ladi. Bunday maqsad uchun qo'llaniladigan bir xil o'yinlarda ma'lum tsiklik harakatlar (masalan, "Chiqib ketish bilan poyga", "Quvib yet") kabilarda aks etuvchi zo'riqish ma'lum ritm bilan bog'liq bo'lmaydi (to'p bilan o'ynash). Bir qancha o'yinlar mavjud bo'lib, ularda yuqori tezlikda mushak ishlashi tezlik va chidamlilikni rivojlantirish bilan mushtarak holda boradi. Bunday "To'p o'rtadagiga", "To'pni tutuvchi", "Juft-juft bo'lib ilib olish", "To'p uchun kurash" singari o'yinlar odatda umumiy jismoniy tayyorgarlik mashg'ulotlari rejasiga kiritiladi va basketbol, futbol va qo'l to'pi bilan bir qatorda qo'llaniladi. Shu bilan birga, ular yordamida o'yinda yuklamani boshqarib borish mumkin bo'lgan usullar mavjud:

1) Maydonni o'lchamini saqlagan holda o'yinchilar sonini kamaytirish;

2) Maydonchani kattalashtirib, o'yinchilar sonini oshirmagan holda o'yin usullari va qoidalarini murakkablashtirish.

Chidamlilikni rivojlantirish uchun beriladigan

Adabiyotlar

1. Усманхожаев Т.С., Хожаев Ф. Харакатли ўйинлар. –Тошкент: «Ўқитувчи», 1992.

2. Усманхожаев Т.С., Хожаев Ф. Куни узайтирилган мактабларда жисмоний тарбия. –Тошкент: «Ibn-Sino», 1987.

3. Нормуродов А.Н. Ўзбек миллий ўйинлари. –Тошкент: «Тафаккур», 1999.

REZYUME. Maqolada harakatli o'yinlarni tashkil etish shakllari, jismoniy tarbiya darslarida harakatli o'yinlarni o'tkazish usullari misollar bilan keltirilgan. O'quvchilar o'yin mazmunini yaxshiroq o'zlashtirishi uchun etakchi mutaxassisning og'zaki tushuntirishi bilan birga uning ayrim harakatlarini bajarib ko'rsatish zarur ekanligi ta'kidlangan.

РЕЗЮМЕ. В статье на примерах представлены формы организации подвижных игр, методы проведения подвижных игр на занятиях по физическому воспитанию. Чтобы учащиеся лучше усвоили содержание игры, необходимо выполнять некоторые ее действия наряду с устным объяснением ведущего специалиста.

SUMMARY. The article presents examples of forms of organizing outdoor games, methods of conducting outdoor games in physical education classes. In order for students to better understand the content of the game, it is necessary to perform some of its actions along with an oral explanation from the leading specialist.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'YINLI O'QITISH VA VIZUAL MATERIALLAR YORDAMIDA INGLIZ TILINI TEZKOR O'RGATISHNING AHAMIYATI

S.K.Saparbaeva – tayanch doktorant

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: boshlang'ich ta'lim, ingliz tilini o'rganish, tezkor o'rganish metodikasi, til ko'nikmalarini rivojlantirish, o'yinli o'qitish, vizual va audio materiallar, lingvistik ko'nikmalar, ta'lim texnologiyalari.

Ключевые слова: начальное образование, изучение английского языка, методика быстрого обучения, развитие языковых навыков, игровое обучение, визуальные и аудио материалы, лингвистические навыки, образовательные технологии.

Key words: primary education, the English language learning, rapid learning method, language skills development, game learning, visual and audio materials, linguistic skills, educational technologies.

Kirish. Bugungi globallashuv davrida chet tillarini bilish yosh avlod uchun zarur bo'lib, ayniqsa, ingliz tilini erta yoshdan o'rganish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ingliz tili dunyo miqyosida ta'lim, ilm-fan